

УДК 159.942.5-053.6:159.922.23:1:316.362.1-055.52-055.1

УЯВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПРО СТОСУНКИ З БАТЬКОМ І РИЗИКИ ВІКТИМІЗАЦІЇ

Тетяна ПАРТИКО, Олена ГОЛЕЦЬ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000,
e-mail:partyko_tet@yahoo.com, goletsolenka@gmail.com*

Досліджено потенційні ризики появи віктимізації в старшокласників у зв'язку з їхніми уявленнями про стосунки з батьком. З'ясовано, що учнів з низьким ризиком віктимізації більше задовольняє емоційний і поведінковий компоненти стосунків з батьком порівняно з тими, хто має середній ризик. Доведено, що низький ризик віктимізації пов'язаний з поведінковим компонентом стосунків з батьком і блоком контролю: молоді люди, які вважають свого батька недостатньо послідовним, гірше управляють своїми емоціями. У старшокласників зі середнім ризиком віктимізації загроза її зростання пов'язана з більшим контролем з боку батька, послабленням поведінкового й емоційного аспектів стосунків.

Ключові слова: стосунки з батьком, реалізована, залежно-безпорадна, саморуйнівна, некритична віктимність, старшокласники.

Формулювання проблеми. Стосунки з батьками – це джерело формування особистої ідентичності в юнацькому віці. Залежно від цих стосунків формуються цінності, життєві плани й опановуються нові соціальні ролі в період дорослішання. Роль дитячо-батьківських стосунків у подоланні психологічних проблем дорослих досліджували А. Адлер, Дж. Боулбі, Е. Бронфенбреннер, Д. Віннікотт, М. Ейнсворт, Е. Еріксон, А. Фрейд та ін. Однією з таких проблем є схильність до віктимної поведінки, яка, на думку багатьох вчених (Дж. Вайсе, О. Д. Глінко, М. С. Голуб, А. А. Дьяченко, І. А. Кудрявцев, Ф. С. Сафуанов, А. Ш. Тхостов, О. Ф. Савіна та інших), закладається у дитинстві. За умов невдалого засвоєння батьківських ролей ризик віктимізації зростає. Якщо нормальне засвоєння ролі батька, то передбачається не лише матеріальне забезпечення сім'ї, а й опора для дітей і жінки, їхній захист від зазіхання на фізичне здоров'я чи духовний спокій. Материнська роль більше передбачає відповідальність за дитину, терпеливість, розуміння. На цій підставі формуються стосунки між дітьми, які дорослішають, та їхніми батьками, а також уявлення про ці стосунки. У випадку, коли молода особа стає жертвою насильства, а за даними ЮНІСЕФ (станом на липень 2017 р.) в Україні 67% учнів віком від 11 до 17 років були жертвою шкільного цькування, саме батько має бути тією особою, яка стає на їхній захист.

Як оцінюють старшокласники свої стосунки з батьком? Чи може це бути пов'язано з ризиком віктимізації молоді людини? Звичайно, мати і батько не однаково залучені у дитячо-батьківські стосунки: для матері зазвичай цей показник значно вищий, ніж для

батька. Стосунки з матір'ю характеризуються більшою близькістю і прихильністю, з батьком – більшою емоційною дистанцією. Проте саме від батька очікується роль захисника від кривдників і опора в критичній ситуації, коли молода людина опиняється у ролі жертви. Об'єктивні стосунки, які склались з батьком, та уявлення про ці стосунки можна розглядати як чинники, які підвищують імовірність перетворення особи у жертву насильницьких дій. Ми розглядаємо ті ризики віктимізації, які виникають у зв'язку з різними уявленнями старшокласників про свої стосунки з батьком, і можливо, пов'язані з різними індивідуальними й емоційними особливостями молодої людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші стосунки, з яких починається життя людини – це дитячо-батьківські. Зміст поняття “дитячо-батьківські стосунки” у психолого-педагогічній літературі однозначно не окреслено. Найчастіше їх розглядають як підструктуру сімейних стосунків (Божович Л. І.) [2], як взаємовплив та активна взаємодія батьків і дитини, в якій яскраво простежуються соціально-психологічні закономірності міжособових стосунків (А. Я. Варга, О. А. Карабанова, А. С. Співаковська) [4, 6, 10].

Найпопулярніша теорія, яка дає змогу оцінити якість стосунків між дитиною та матір'ю, – теорія прив'язаності Дж. Боулбі. Дитина пізнає себе через ставлення до неї матері, а матір сприймає як джерело ставлення до себе. Ці стосунки мають дати відчуття захищеності та безпеки [3].

Стабільність і стійкість дитячо-батьківських стосунків – найбільш уразлива характеристика для юнацького віку. У зв'язку з дорослішанням дитини виникає об'єктивна необхідність трансформації цих стосунків у напрямі розширення прав, відповідальності й автономії дитини. Типовим для багатьох батьків стає пошуковий стиль виховання, який формується шляхом спроб і помилок. Зазначаємо важливість таких показників: послідовність, впевненість, задоволення потреб дитини у стосунках, співпраця з батьками, безумовне прийняття дитини, авторитет батьків. Провідною вважаємо батьківську послідовність, яка виявляє, наскільки постійні батьки у своїх вимогах, у застосуванні покарань і заохочень. Непередбачуваність, мінливість, непрогнозованість виховних прийомів може призвести до зростання тривожності юнака/юнки, до прагнення обмежити свої контакти з батьками, спілкування з ними, небажання ділитись своїми інтересами та життєвими планами [5].

Отож, опираючись на погляди Г. Т. Хоментаскас [12], можна говорити про три вектори уявлення молодої особи про свої стосунки з батьком: емоційний, поведінковий і контрольний. Кожен з них може по-різному визначати потенційні ризики появи в старшокласників віктимної поведінки.

Першим віктимну поведінку почав вивчати Л. В. Франк, охарактеризувавши віктимність як потенційну або актуальну здатність особи індивідуально або колективно ставати жертвою злочинів [11]. На думку І. С. Малкіної-Пих, віктимізація водночас є процесом і результатом перетворення особи або групи людей у жертву в разі несприятливих умов соціалізації [7]. Д. В. Рівман описує віктимність як системну та динамічну властивість особистості, що виявляється у формі соціального, біологічного, психологічного та морального деформаційного відхилення, закріпленого в звичних

формах поведінки, які не відповідають нормам безпеки й обумовлюють потенційну або реальну схильність суб'єкта ставати жертвою [9].

О. О. Андронникова, наголошуючи на дезадаптаційній спрямованості віктимної поведінки, зазначила, що така сукупність особистісних властивостей зумовлена комплексом соціальних і психологічних умов, що сприяють дезадаптивному стилю реагування, який чинить негативний вплив на фізичне й емоційно-психологічне здоров'я особистості. За її визначенням, типова віктимна особистість відчуває страждання інших і свої власні як нестерпні, яка зазвичай маніпулює суїцидом, у якій спостерігається один з типів акцентуації (дистимний, збудливий, демонстративний, нестійкий, екзальтований), є розлади вольових дій, наявний мотив самопокарання, підвищена депресивність, високі моральні норми та готовність до жертвності. Відповідно, авторка виділяє кілька рівнів віктимності: нормальний – властивий особистості, яка має високий рівень адаптації, середньостатистичний – залежить від конкретних соціальних умов і прийнятої соціокультурної норми віктимності, високий – пов'язаний зі специфічними якостями особистості, що підвищують ступінь її уразливості та знижують рівень адаптації. Також вводиться поняття реалізованої віктимності, яке позначає здатність стати за певних обставин жертвою злочину [1]. Доповнює психологічний портрет жертви Д. Глейзер, виділяючи такі характеристики: брак емоційних контактів з родиною (особливо з матір'ю), підвищена моральна відповідальність і надмірна сумлінність [цит. за 5].

У психологічних дослідженнях останніх десятиліть дискутується питання про витоки віктимності. Це біологічна конституція (К. Міядзава, Т. К. Тойч, К. Вілсон), дефекти психічного відображення (Н. Б. Морозова), соціальні дефекти (Дж. Коулмен, У. Міллер, Г. Селін) [1]. О. В. Мудрик називає чинники, які зумовлені сімейним середовищем: аморальний спосіб життя батьків, погане матеріальне становище сім'ї, часта зміна місця проживання, занедбаність і емоційне відторгнення дитини [8]. Ці чинники обумовлюють формування неадекватної самооцінки, високий рівень тривожності й агресивності, емоційно-вольову нестійкість у дитини, що зумовлює готовність стати жертвою насильства.

У дослідженнях досить детально описано роль матері у виникненні ризику віктимізації. Виявлено, що згубно впливає гіперопіка матері, її тривожність і почуття самотності, депресії, низька самооцінка, жертвність, нарцисизм, імпульсивність, що веде до формування у дитини невпевненості в своїх силах, тривожності, неадекватної оцінки того, що відбувається [1]. Роль батька, на наш погляд, висвітлюється недостатньо.

Мета нашої праці – визначити потенційні ризики появи віктимізації у старшокласників у зв'язку з їхніми уявленнями про стосунки з батьком. Можливо, схильність до віктимізації й уявлення про стосунки з батьком змінюються залежно від індивідуально-типологічних та емоційних особливостей юнаків та юнок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричними показниками уявлень старшокласників про стосунки з батьком були шкали методики "Взаємодія батьки-дитина" І. М. Марковської: вимогливість, строгість, контроль, емоційна близькість, прийняття, співпраця, згода, послідовність, авторитет і задоволеність стосунками.

Діагностику ризиків віктимізації проводили за допомогою методики дослідження віктимної поведінки (О. О. Андронникова), яка дає змогу виявити схильність до агресивної, саморуйнівної, гіперсоціальної, залежної, некритичної та реалізованої віктимної поведінки. Дані про індивідуально-типологічні особливості досліджуваних осіб отримали зі шкал агресія, екстраверсія, спонтанність, агресивність, ригідність, інтроверсія, сенситивність, тривожність, лабільність методики ІТО Л. М. Собчик; про емоційні особливості – зі шкал емоційна обізнаність, управління своїми емоціями, самомотивація, емпатія, управління емоціями інших людей, методики емоційного інтелекту Н. Холла.

У дослідженні брали участь 50 дівчат і хлопців, учні 10–11 класів 16–17-річного віку. Середній вік батька у досліджуваній групі – 44 роки. У 40% досліджуваних батько має вищу освіту, у 44% – середню спеціальну, у 16% – середню освіту. Переважна більшість досліджуваних (74%) постійно проживають з обома батьками, 22% – лише з мамою, 2% – лише з татом, 2% дали інші варіанти відповідей.

Для перевірки статистичної достовірності отриманих даних використали кластерний аналіз за методом к-середніх по досліджуваних, t-тест Стьюдента, кореляційний аналіз (r-Пірсона при $p < 0,05$), факторний аналіз за методом головних компонент з Варімакс обертанням (за факторних навантажень $> 0,500$).

Поділ групи досліджуваних на підгрупи з різним ризиком віктимізації зображено на рис. 1.

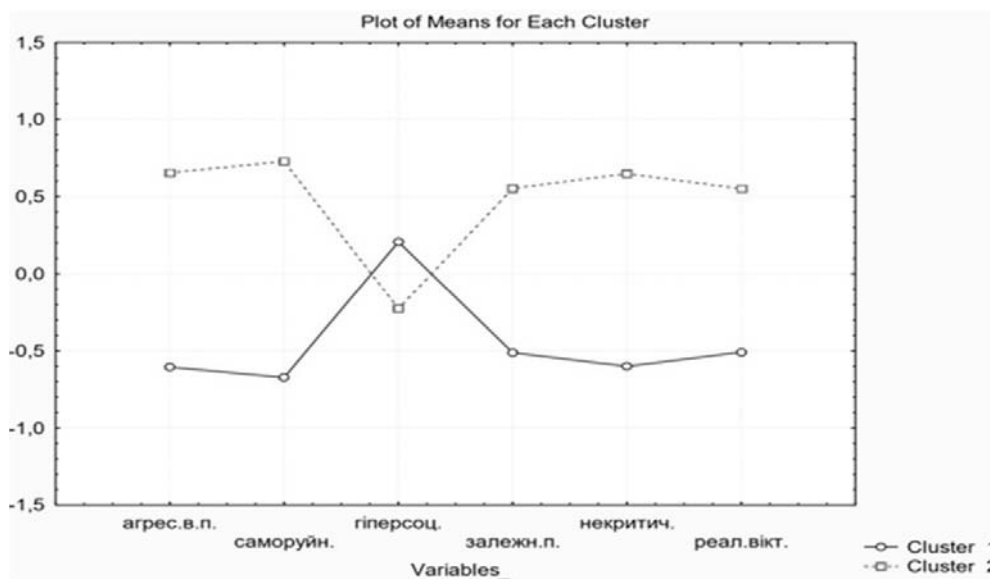

Рис. 1. Графік кластеризації за методом к-середніх по досліджуваних

До першого кластера увійшло 52% від загальної кількості досліджуваних; до другого – 48%. Коректність класифікації першого кластера становить 100%, другого – 91,6%.

Усі показники віктимності, крім гіперсоціальної, вищі в представників другого кластера порівняно з першим ($p=0,000$ за t -тестом Стюдента). Середньогрупові значення схильності до віктимності для першого кластера здебільшого низькі (M коливається в межах від 1,92 для реалізованої віктимності до 3,92 для залежної віктимності), що свідчить про низький ризик віктимізації для респондентів першого кластера. Середньогрупові значення цього показника для другого кластера середні (від $M=4,16$ для реалізованої віктимності до $M=6,83$ для саморуйнівної віктимності), що свідчить про середній ризик віктимізації для респондентів другого кластера.

З'ясуємо, які саме уявлення про батька відрізняються в старшокласників з низьким і середнім ризиком віктимізації. За результатами методики "Взаємодія батьки-дитина" І. М. Марковської виявлені відмінності за такими шкалами: емоційна близькість з батьком ($t=3,20$ при $p=0,002$), прийняття дитини батьком ($t=2,56$ при $p=0,01$), співпраця з батьком ($t=2,16$ при $p=0,03$), авторитет батька ($t=2,29$ при $p=0,02$), задоволеність стосунками з батьком ($t=2,64$ при $p=0,01$). Результати зображено на рис. 2.

Особи, які демонструють низький ризик віктимізації, більше задоволені своїми стосунками з батьком, зокрема, співпрацею з ним, емоційною близькістю та мірою прийняття, вище оцінюють його авторитет, ніж ті, хто має середній ризик стати жертвою злочину, обставин або нещасного випадку. Представники цих двох груп не відрізняються між собою ні за індивідуально-типологічними особливостями, ні за показниками емоційного інтелекту.

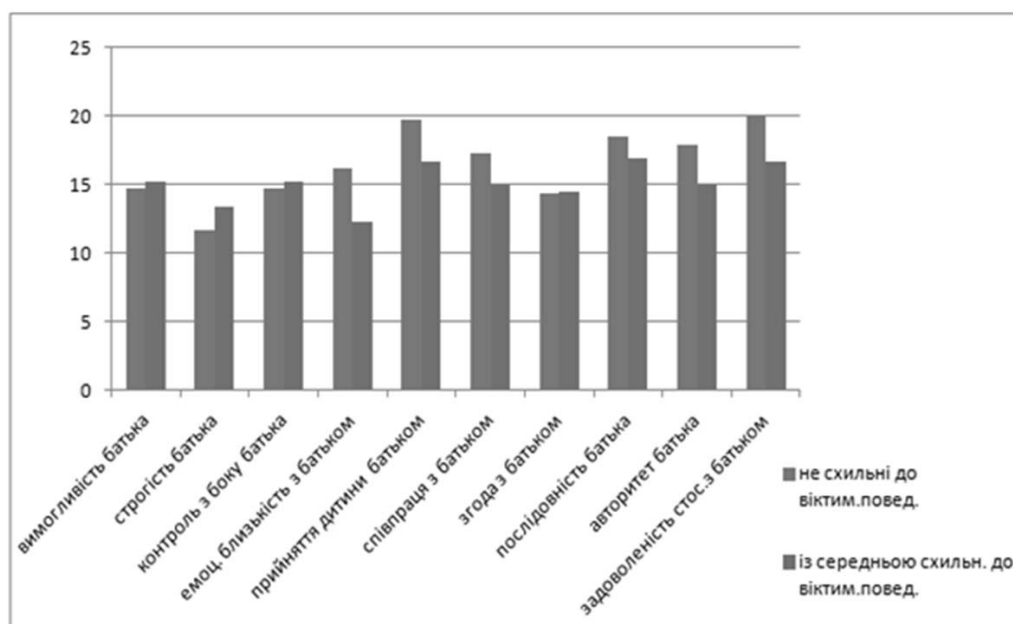

Рис. 2. Середньогрупові показники уявлень про стосунки з батьком у старшокласників з різним ризиком віктимізації

Старшокласники з *низьким ризиком віктимізації* іноді потрапляють у критичні ситуації або вже встигли виробити захисну поведінку, яка допомагає запобігти таким ситуаціям, однак внутрішня готовність до віктимної поведінки існує. Ймовірність появи *реалізованої віктимності*, коли особа схильна опинитися у конфліктних і небезпечних ситуаціях, пов'язана з уявленням про послідовність дій батька й емоційним станом особи. Ризик буде зводитись до мінімуму у разі зростання послідовності дій батька ($r=-0,40$), у разі зменшення тривожності й емоційності юнака/юнки ($r=0,46$), зростання здатності управляти своїми емоціями ($r=-0,45$) і в тих, хто демонструє певну спонтанність у своїй поведінці ($r=-0,45$). Факторний аналіз (фактор 6) також свідчить про зв'язок між реалізованою віктимністю (0,826) і тривожністю (0,788).

Особам з низьким ризиком віктимізації властива підвищена турбота про власну безпеку, прагнення огородити себе від помилок і неприємностей, діючи за принципом "краще нічого не робити, ніж помилятися". Вони можуть бути схильні до тривожності та страхів. Ризик *саморуїнної віктимної поведінки*, тобто активної віктимізації, зменшується у тому випадку, коли старшокласники вважають, що батько послідовний у своїх діях ($r=-0,54$), що також підтверджує факторний аналіз. Фактор 1 охопив такі шкали: саморуїнна віктимна поведінка (0,63), залежна віктимна поведінка (0,56), некритична віктимна поведінка (0,67), послідовність батька (-0,53), управління емоціями інших людей (0,50) і ригідність (-0,68). Імовірність саморуїнної віктимізації знижуватиметься, якщо старшокласники менше намагатимуться управляти емоціями навколишніх, виявлятимуть більшу критичність щодо чужих думок.

Учні з низьким ризиком віктимізації вдумливі й обережні, намагаються передбачити можливі наслідки своїх вчинків, що може призвести до їхньої пасивності та страхів. Знизити ризик *некритичної віктимності*, яка виражається у схильності до необережності, легковажності, довірливості, невмінні правильно оцінювати життєві ситуації, може уявлення старшокласника про те, що батько послідовний ($r=-0,55$) і не надто строгий ($r=0,39$). Менші ризики пов'язані з меншою екстравертованістю учнів ($r=0,43$) і старшим віком батька ($r=-0,41$).

Схильність до *залежно-безпорадної віктимності* в досліджених нами старшокласників має середню вираженість. Порівняння груп з низьким ($M=3,92$) і середнім ($M=5,87$) ризиком віктимізації виявило таке. Старшокласників, які мають мінімальний ризик віктимізації, певною мірою схильні до незалежності та відособленості, іноді виділяються з групи ровесників і мають свій погляд, що може провокувати конфлікти. Ризик того, що у небезпечній ситуації вони виявлять безпорадність і не будуть чинити опір нападаючим, приймаючи рольову позицію жертви, знижуватиметься, якщо батько, на їхню думку, не є надмірно строгий ($r=0,39$) і вимогливий ($r=0,48$), не надто їх контролює ($r=0,43$), водночас достатньо послідовний ($r=-0,45$). Це, як вже зазначалось, підтверджується навантаженням першого чинника. Ймовірність залежно-безпорадної віктимної поведінки знижуватиметься також у менш екстравертованих осіб ($r=0,51$), які виявляють наполегливість у відстоюванні своїх інтересів ($r=-0,42$), поглядів і принципів ($r=-0,54$), а також тих, хто менше намагається управляти емоціями інших (фактор 1). Свого батька строгішим уявляють менш інтровертовані особи ($r=-0,42$).

Зауважимо, що саме уявлення старшокласників про непослідовність дій батька пов'язано зі зниженням здатності молодих осіб управляти своїми емоціями ($r=0,44$), що може стати вагомим чинником віктимізації.

Старшокласники зі *середнім ризиком віктимізації* мають вищу потенційну або реальну схильність ставати жертвою. Так само, як і в вищеописаній групі, ризики їхньої *залежно-безпорадної поведінки* знижуватимуться за умови, якщо батько, на їхню думку, не є дуже строгим ($r=0,46$); це властиво екстравертованим особам ($r=-0,46$). На відміну від учнів з низьким ризиком віктимізації, для них першочергове значення має не вимогливість, послідовність і контроль батька, а прийняття з боку батька ($r=-0,45$), що прямо пов'язано з ліпшим управлінням молодого людиною своєю поведінкою ($r=0,57$), її більшою відкритістю до навколишнього світу ($r=0,48$). Ризик віктимізації знижуватиметься також зі зростанням задоволеності стосунками з батьком ($r=-0,49$) і співпраці з ним ($r=-0,43$). Уявлення про ефективність співпраці позитивніші в більш екстравертованих старшокласників ($r=0,56$), які краще управляють своєю поведінкою за рахунок управління своїми емоціями ($r=0,41$) й емоціями інших людей ($r=0,41$). Зниження ризику залежно-безпорадної віктимізації передусім стосується менш тривожних старшокласників ($r=0,43$), які не наголошують на своїх проблемах ($r=0,47$), активно відстоюють свої інтереси ($r=-0,41$) та життєві принципи ($r=-0,44$).

На відміну від учнів з низьким ризиком віктимізації, у середньому ризику залежно-безпорадна віктимна поведінка менш імовірна в більш екстравертованих осіб ($r=-0,50$).

Якщо ризики *реалізованої віктимності* для попередньої групи були пов'язані з уявленням про послідовного батька, то для осіб зі середнім ризиком – з авторитетом батька ($r=-0,45$), його строгістю ($r=0,48$), згодою з ним ($r=-0,42$) і задоволеністю стосунками ($r=-0,56$). Менші ризики реалізованої віктимності будуть у тих старшокласників, які свого батька не вважають особливо строгим, з яким є згода та задоволення від стосунків, який є авторитетом для сина чи доньки. Також ризики будуть зменшуватись за умови більшої екстравертованості молодого людини ($r=-0,50$), які не наголошують на своїх проблемах ($r=0,66$), які більш спонтанні у своїй поведінці ($r=-0,40$).

Взаємозв'язку між уявленнями про стосунки з батьком і саморуйнівною та некритичною віктимною поведінкою для цієї групи старшокласників виявити не вдалось. Проте з'ясовано, що ризик активної та провокуючої віктимізації (0,69) менший у тих, хто не акцентує увагу на небезпеці та проблемах (0,62) і більш ригідний у своїй поведінці (-0,71) (фактор 2). Ризик віктимізації через некритичну оцінку життєвих ситуацій (0,50) зменшується в тих, хто менше намагається управляти емоціями інших (0,61).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Старшокласників з низьким ризиком віктимізації більше задовольняє емоційний і поведінковий компоненти стосунків з батьком порівняно з тими, хто має середній ризик.

Для старшокласників, які обережні, намагаються передбачити можливі наслідки своїх вчинків, нечасто потрапляють у критичні ситуації, турбуються про власну безпеку, прагнуть огородити себе від помилок і неприємностей, ризик віктимізації пов'язаний з поведінковим компонентом стосунків з батьком і блоком контролю. Молоді люди,

які вважають свого батька недостатньо послідовним, гірше здатні управляти своїми емоціями; ті, хто його вважають надмірно строгим і вимогливим, схильні до екстраверсії.

У старшокласників зі середнім ризиком віктимізації загроза її зростання пов'язана зі збільшенням контролю з боку батька, послабленням поведінкового й емоційного аспектів стосунків. Молодь, яка вважає свого батька строгим, менш екстравертована; яка визнає авторитет батька – більш екстравертована. Позитивні уявлення про стосунки з батьком властиві тим старшокласникам, які менше фокусуються на своїх проблемах.

Перспектива подальших досліджень цієї проблеми пов'язана з вивченням впливу реальних стосунків з батьком на ризик віктимізації у старшому, середньому та молодшому шкільному віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронникова О. О. Основные характеристики подростков с самоповреждающим виктимным поведением / О. О. Андронникова // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 332. – С. 25–28.
2. Божович Л. И. Избранные психологические труды. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – Москва, 2004. – 212 с.
3. Боулби Д. Привязанность / Д. Боулби. – Москва : Гардарики, 2003. – 480 с.
4. Варга А. Я. Структура и типы родительского отношения : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. психол. наук / А. Я. Варга. – Москва, 1987. – 19 с.
5. Гозман Л. Я. Психологические проблемы семьи / Л. Я. Гозман, Е. И. Шлягина // Вопросы психологии. – 1985. – № 2. – С. 186–187.
6. Карабанова О. А. Психология семейных отношений и основ семейного консультирования / О. А. Карабанова. – Москва : Гардарики, 2005. – 320 с.
7. Малкина-Пых И. С. Психология поведения жертвы / И. С. Малкина-Пых. – Москва : Наука, 2009. – 329 с.
8. Мудрик А. В. Человек – объект, субъект и жертва социализации / А. В. Мудрик // Известия РАО. – 2008. – № 8. – С. 48–57.
9. Ривман Д. В. Виктимология / Д. В. Ривман, В. С. Устинов. – Санкт-Петербург : Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 332 с.
10. Спиваковская А. С. Психотерапия: игра, детство, семья / А. С. Спиваковская. – Москва : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 464 с.
11. Франк Л. В. Виктимология и виктимность / Л. В. Франк. – Душанбе, 2002. – 342 с.
12. Хоментausкас Г. Т. Семья глазами ребенка / Г. Т. Хоментausкас. – Москва : Академия, 1999. – 175 с.

Стаття надійшла до редколегії 25.05.2018

Прийнята до друку 05.06.2018

HIGH-SCHOOL STUDENTS' VIEW OF RELATIONSHIP WITH FATHER AND VCTIMIZATION RISKS

Tetyana PARTYKO, Olena HOLETS'

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: partyko_tet@yahoo.com, goletsolenka@gmail.com*

The article analyzes the view of high-school students of their relationship with father in regard to the risk of young person victimization. The participants of the research were 50 senior students (the 10–11th grades) who were 16–17-years old. The average age of their fathers was 44 years.

52% of the total number of the research participants have a low victimization risk, 48% have a medium risk. High-school students with low victimization risk are more satisfied with emotional affinity and their acceptance by the father (emotional component of the relationship), cooperation with the father, his authority (behavioral component of the relationships) in comparison with those who have a medium risk. There is no difference between the representatives of these two risk groups in terms of either individual and typological peculiarities or emotional intellect indicators.

With low victimization risk the probability of realized, self-destructing, non-critical, dependent and helpless victimization is reduced in those cases when high-school students consider their fathers to be consistent in their actions. The senior students' view of inconsistency of their fathers' actions is related to the reduced ability of young people to control their emotions which can become an important factor of victimization. The idea of father's strictness is also important and is also related to the non-critical and dependent and helpless victimization. Thus, low victimization risk is related to the behavioural component of the relationship with one's father and control block.

The probability of appearance of the realized victimization will be reduced to a minimum with reduction of anxiety and emotionality in a young person and with the increase in the capability to control one's emotions; self-destructing and dependent and helpless victimization will be reduced if high-school students become more critical of the opinion of others and will show less willingness to control the emotion of other people; non-critical and dependent and helpless one – with lower level of extroversion of the high-school students.

With the medium level of victimization the chances of appearance of realized and dependent and helpless victimization is reduced in those high-school students who are satisfied with their relationship with their fathers and think that he is not too strict. For realized victimization of importance is the father's authority and agreement with him; for dependent and helpless victimization – being accepted by father and cooperation with him. Thus, the low victimization risk is related to behavioural and emotional components of relationship with one's father and control block.

Dependent and helpless victimization will be minimized in more extroverted and less anxious students who do not put emphasis on their problems. Young people who consider their fathers to be strict are less extroverted; those who recognize the authority of their fathers are more extroverted. Positive view of their relationship with fathers is typical of those high-school students who are less focused on their problems.

Key words: victimization risks, relationship with father, high-school students, self-destructing, non-critical, dependent and helpless victimization.